

บทที่ ๓

การดูนก

การดูนก (Birding หรือ Bird watching) ที่กล่าวถึงในที่นี้เป็น การดูนกที่อาศัยอยู่ในธรรมชาติ กิจกรรมดูนกจัดเป็นงานอดิเรกหรือการพักผ่อนหย่อนใจที่มีประโยชน์ทั้งต่อตัวเราและสิ่งแวดล้อม ซึ่งในอดีตที่ผ่านมากิจกรรมดูนกเป็นกิจกรรมที่ไม่ค่อยคุ้นเคยและคนไทยไม่ค่อยให้ความสำคัญมากนักซึ่งอาจเป็นเพราะว่าในประเทศไทยมีนกอยู่ในทุกหนทุกแห่ง ทำให้คนไทยคุ้นเคยกับนกจนไม่ให้ความสำคัญ แต่ในต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางทวีปยุโรปและทวีปอเมริกาเหนือ ซึ่งมีสภาพอากาศอบอุ่นและมีความหลากหลายของชนิดนกน้อยกว่าในประเทศไทย แต่ประชากรในทวีปเหล่านี้นิยมกิจกรรมดูนกมากกว่า

๑. ประโยชน์ที่ได้รับจากการดูนก

๑.๑ ความเพลิดเพลิน การดูนกทำให้เราได้รับความเพลิดเพลินและผ่อนคลายความเครียด เนื่องจากนกเป็นสัตว์ที่น่ารักและมีสีสันสดใสสวยงาม เมื่อนกแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาให้เห็นไม่ว่าจะเป็น การกระโดด การบิน การหากินหรือการส่งเสียงร้อง มักจะทำให้คนที่พบเห็นได้รับความเพลิดเพลิน

๑.๒ ฝึกเป็นคนหูไวตาไว การดูนกนั้นจำเป็นต้องฝึกหัดแยกแยะความแตกต่างระหว่างตัวนกกับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่แวดล้อมตัวนกให้ได้ นกบางชนิด เช่น นกเขียวก้านตอง นกโพระดก มีสีสันทนลำตัวส่วนใหญ่เป็นสีเขียวซึ่งกลมกลืนกับใบไม้มากจนพรางตัวได้ดี หรือนกคุ่ม นกกระทาบ และนกปากซ่อม ที่เดินหากินอยู่บนพื้นดินมีสีสันทนลำตัวเป็นสีน้ำตาลสลับดำซึ่งกลมกลืนกับสภาพพื้นดินและกอหญ้าที่รกทึบมาก เราจึงต้องพยายามแยกตัวนกออกจากใบไม้หรือสิ่งแวดล้อมรอบตัวนกให้ได้ นอกจากนี้ เสียงร้องของนกยังมีส่วนช่วยให้เราหานกได้ง่ายขึ้น ถ้าเราตั้งใจฟังเสียงร้องของนกที่อยู่รอบข้างและจดจำเสียงเหล่านั้นก็จะทำให้เรารู้ว่ามีนกอยู่ตรงไหนและนกที่ส่งเสียงร้องอยู่นั้นเป็นนกอะไร เมื่อเราฝึกแยกแยะนกออกจากสิ่งแวดล้อมและจดจำเสียงร้องของนกแต่ละชนิดได้แล้วจะทำให้เราเป็นคนหูไว ตาไว ช่างสังเกต ช่างจดจำ ดังนั้น การดูนกจึงเป็นการสอนให้คนเป็นนักวิทยาศาสตร์ไปในตัว

๑.๓ ได้รับความรู้เกี่ยวกับนกและธรรมชาติ การดูนกนอกจากจะได้รับความเพลิดเพลินแล้ว เรายังได้รับความรู้เกี่ยวกับรูปร่างและสีสันทนของนกชนิดต่าง ๆ จนสามารถแยกได้ว่านกแต่ละชนิด แต่ละกลุ่มหรือแต่ละวงศ์มีรูปร่างและสีสันทนแตกต่างกันอย่างไร อีกทั้งได้รับความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของนกแต่ละชนิดแต่ละกลุ่มว่าเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร เช่น การเดิน การกระโดด การบิน การหากินอาหาร การส่งเสียงร้อง การทำรังวางไข่และการเลี้ยงดูลูก หากเราเดินทางไปดูนกในธรรมชาติบ่อย ๆ ในสภาพแวดล้อมแบบต่าง ๆ จะทำให้เรา

สามารถบอกได้ว่านกชนิดใดอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมแบบใด อีกทั้งยังสามารถบอกได้ว่าในแต่ละฤดูกาลจะพบนกชนิดใดบ้าง การออกไปดูนกในธรรมชาติทำให้เราทราบเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับนกและธรรมชาติ เป็นความรู้ที่เราไม่สามารถหาอ่านได้จากหนังสือหรือตำราเล่มใด ๆ ได้ เป็นความรู้ที่เรียนรู้ได้ด้วยตัวเองอย่างไม่จบสิ้น

๑.๔ เกิดความรักนกและคิดที่จะอนุรักษ์นก เมื่อเราได้รับความเพลิดเพลินจากการดูนกจะทำให้เราเกิดความรู้สึกรักนกและธรรมชาติมากขึ้น การดูนกจึงเปรียบเสมือนประตูที่จะชักนำผู้คนมาสู่การอนุรักษ์ธรรมชาติ

๑.๕ ส่งเสริมกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เมื่อมีคนสนใจดูนกมากขึ้นก็เกิดการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่ม ชมรมหรือสมาคมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกิจกรรมดูนกเพื่อจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในกลุ่มที่เป็นประโยชน์ เช่น สมาคมนักอนุรักษ์นกและธรรมชาติแห่งประเทศไทย ชมรมอนุรักษ์นกและธรรมชาติล้านนา หรือแม้กระทั่งมีการรวมกลุ่มกันสร้างเว็บไซต์เพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสารซึ่งกันและกันระหว่างผู้ที่สนใจเรื่องนก เช่น www.bcst.or.th (สมาคมนักอนุรักษ์นกและธรรมชาติแห่งประเทศไทย), www.lannabird.org (ชมรมอนุรักษ์นกและธรรมชาติล้านนา), www.thairaptorgroup.com (กลุ่มอนุรักษ์เหยี่ยวและนกอินทรีในประเทศไทย), www.pantip.com/cafe/blueplanet กลุ่มย่อยดูนก, www.trekkingthai.com กลุ่มย่อยเพื่อนกันวันดูนก, www.doonokthai.com (กลุ่มดูนกไทย), www.savebird.com (กลุ่มเซฟเบิร์ด) เป็นต้น ทั้งกลุ่ม ชมรมและสมาคมต่าง ๆ มักจะรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ เช่น

๑.๕.๑ การสำรวจนก (Bird census) นักดูนกสามารถช่วยสำรวจประชากรและชนิดของนกในพื้นที่ต่าง ๆ ได้ เพื่อเก็บข้อมูลไว้เป็นข้อมูลทางวิชาการที่จะสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดการงานอนุรักษ์ในพื้นที่ต่าง ๆ ต่อไปได้ นอกจากนี้ นักดูนกยังสามารถจัดตั้งเครือข่ายสำรวจนกให้กับหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องอย่างเช่น อุทยานแห่งชาติหรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ซึ่งเป็นหน่วยงานด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแต่มีจำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ ซึ่งนักดูนกสามารถกระทำได้อย่างกว้างขวางครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศแล้วส่งข้อมูลให้กับหน่วยงานเจ้าของพื้นที่และสมาคมนักอนุรักษ์นกและธรรมชาติแห่งประเทศไทย ตัวอย่างการจัดกิจกรรมสำรวจประชากรนก เช่น ชมรมอนุรักษ์นกและธรรมชาติล้านนาจัดกิจกรรมสำรวจนกในบริเวณอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์เป็นประจำทุกปีอย่างต่อเนื่องโดยเริ่มกิจกรรมนี้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ เทศกาลดูเหยี่ยวอพยพที่ อำเภอท่ายาง จังหวัดชุมพร เป็นกิจกรรมที่จัดร่วมกันระหว่างสมาคมนักอนุรักษ์นกและธรรมชาติแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนตำบลท่ายาง และกลุ่มศึกษาเหยี่ยวและนกอินทรีในประเทศไทย และงานสำรวจประชากรนกในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ๒๕๕๐ ซึ่งจัดขึ้นเป็นปีแรกโดยสมาคมนักอนุรักษ์นกและธรรมชาติแห่งประเทศไทย หรือการรวมตัวกันระหว่างประเทศ เพื่อติดตามจำนวนประชากรนกน้ำในทวีปเอเชียครอบคลุม ๒๒ ประเทศ ภายใต้โครงการ International Waterbird Census โดยจะมีการ

นับประชากรนกน้ำตามพื้นที่ชุ่มน้ำต่าง ๆ ทั่วประเทศในช่วงระหว่างสัปดาห์ที่ ๒ และ ๓ ของเดือนมกราคมของทุก ๆ ปี โดยนักดูนกทั่วประเทศ ปัจจุบันนี้มีรายงานการพบนกชนิดใหม่ ๆ ในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งข้อมูลต่าง ๆ ก็มาจากนักดูนกนั่นเอง

๑.๕.๒ การจัดทริปดูนก (Bird trip) มีการรวมตัวกันของกลุ่มนักดูนกทั้งผู้ที่ดูนกจนชำนาญแล้วหรือผู้ที่เพิ่งเริ่มต้นดูนกจัดทริปท่องเที่ยวดูนกหรือดูธรรมชาติเพื่อความเพลิดเพลิน เช่น สมาคมนักดูนกและธรรมชาติแห่งประเทศไทย จะจัดทริปดูนกโดยมีคณะกรรมการหรือผู้ที่ดูนกจนชำนาญแล้วเป็นผู้นำดูนกให้เพื่อแนะนำและให้ความรู้แก่สมาชิกเป็นประจำ สำหรับผู้ที่ดูนกจนชำนาญแล้วอาจทำหน้าที่เป็นผู้นำดูนก (Bird leader) ให้กับผู้ที่เริ่มต้นดูนกซึ่งกรณีนี้อาจทำเป็นงานอดิเรก หรืออาจทำเป็นงานอาชีพก็ได้ ประเทศไทยเป็นที่ชื่นชอบของนักดูนกชาวตะวันตกมากถ้าอยากจะดูนกในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็มักจะนึกถึงประเทศไทยเป็นอันดับแรก เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางนิเวศของประเทศไทยได้รวมเอาลักษณะเด่นและความหลากหลายทางชีวภาพของทุกเขตในภูมิภาคนี้เอาไว้ ถ้าหากเราดูนกจนชำนาญแล้วและรู้จักเส้นทางดูนกในแต่ละพื้นที่ที่ดีก็สามารถทำเป็นอาชีพนำดูนกให้กับชาวต่างชาติได้

๑.๕.๓ การแข่งขันดูนก (Bird race) การดูนกก็สามารถใช้เป็นกีฬาเพื่อเชื่อมสัมพันธไมตรีระหว่างนักดูนกกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในประเทศและระหว่างประเทศได้

๒. การเตรียมตัวและข้อปฏิบัติในการดูนก

สำหรับผู้ที่เริ่มต้นดูนกควรฝึกปรับตั้งและฝึกใช้กล้องส่องทางไกลให้เคยชินเสียก่อน เพราะถ้าปรับตั้งกล้องส่องทางไกลไม่เหมาะสมกับสายตาของเราแล้วเมื่อใช้กล้องส่องทางไกลไประยะหนึ่งจะรู้สึกปวดตาและเวียนศีรษะจนไม่สนุกกับการดูนก นอกจากนี้แล้วยังจะต้องฝึกเปิดใช้หนังสือคู่มือดูนกภาคสนามให้คล่องแคล่วเสียก่อน เพราะเมื่อเจอนกในธรรมชาติจริง ๆ จะได้เปิดหาคำในหนังสือคู่มือดูนกภาคสนามได้ทัน

การฝึกดูนกควรเริ่มต้นฝึกดูนกที่อยู่รอบ ๆ บ้านโดยดูจากนกที่เรารู้จักดีเสียก่อนเพื่อฝึกฝนการจดจำรายละเอียดและเป็นการฝึกเปิดหนังสือคู่มือดูนกด้วย เมื่อฝึกฝนจนชำนาญแล้วก็เริ่มออกไปดูนกในที่ต่าง ๆ ต่อไป อย่างไรก็ตาม การออกไปดูนกภาคสนามหรือการเข้าป่านั้นสุขภาพของตนเองเป็นสิ่งสำคัญ เราจะต้องดูแลสุขภาพให้สมบูรณ์ก่อนออกเดินทางไปดูนกในธรรมชาติ สภาพอากาศที่หนาวเย็นหรือร้อนมาก ๆ ประกอบกับการเดินทางที่ต้องแบกสัมภาระและอุปกรณ์ดูนกไม่ว่าจะเป็นหนังสือคู่มือดูนกภาคสนาม กล้องส่องทางไกลแบบสองตา (Binoculars) หรือแม้แต่กล้องส่องทางไกลแบบตาเดียวหรือกล้องโทรทรรศน์ (Telescope) ซึ่งมีน้ำหนักมากพอสมควร ถ้าหากร่างกายไม่แข็งแรงก็อาจจะทำให้ไม่สบายและเป็นภาระแก่ผู้อื่นได้ ดังนั้น จึงควรฟิตซ้อมร่างกายให้แข็งแรงก่อนเข้าป่าเสมอ นอกจากร่างกายจะแข็งแรงแล้ว การมี

โรคประจำตัวบางอย่างและการแพ้สัตว์มีพิษก็พึงระวังเช่นกัน โดยจะต้องเตรียมยาที่จำเป็นติดตัวไปด้วยเสมอ

๓. การหาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งดูนกและนกที่พบ

ก่อนที่จะออกไปดูนกภาคสนามหรือไปในสถานที่ต่าง ๆ นั้น เราจะต้องศึกษาและหาข้อมูลสำหรับการดูนกในสถานที่นั้น ๆ มาให้พร้อมเสียก่อน ไม่ว่าจะเป็นการดูนกในอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหรือแหล่งดูนกอื่น และจะต้องศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแหล่งดูนกที่จะไปให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เช่น เส้นทางและสภาพเส้นทางเดินดูนก ตลอดจนวิธีในการเดินทางไปยังสถานที่ดูนกเหล่านั้น

ภายในแหล่งดูนกที่เราจะไปนั้น เราควรจะต้องรู้เส้นทางที่ใช้ในการเดินดูนกซึ่งมักเรียกกันว่าเทรล (Trail) และในแต่ละเทรลนั้นน่าจะพบนกชนิดใดได้บ้าง นอกจากนี้ ยังต้องทราบข้อมูลเกี่ยวกับสภาพป่าภายในแหล่งดูนกนั้นด้วยว่าเป็นป่าประเภทใด ลักษณะภูมิประเทศเป็นเช่นใดและต้องทราบลักษณะภูมิอากาศในช่วงเวลาที่จะเดินทางไปดูนกด้วย เช่น มีฝนตกมากน้อยเพียงใดจะได้เตรียมเสื้อกันฝนหรือร่มไปด้วย หรืออากาศหนาวเย็นเพียงใดจะได้เตรียมเสื้อกันหนาวไปให้พร้อม แม้กระทั่งเทรลที่จะเดินดูนกมีதாகหรือไม่เพื่อจะได้เตรียมถุงกันทากหรือยาป้องกันทากติดตัวไปด้วย

นอกจากนี้ เราจะต้องทราบด้วยว่าสถานที่ที่จะไปดูนกนั้นมีบ้านพักหรือไม่หรือจะต้องนำเต็นท์ไปกางเอง แม้กระทั่งเรื่องอาหารก็จำเป็น มีร้านอาหารบริการหรือไม่ หรือจะต้องสั่งจองไว้ล่วงหน้า ทั้งนี้เพื่อความสะดวกสบายในการดูนก

เมื่อตัดสินใจแน่นอนแล้วว่าจะไปดูนกในสถานที่ใด เราก็จะต้องศึกษาต่อไปว่านกที่จะพบได้ในสถานที่นั้นมีชนิดใดบ้างและแต่ละชนิดจะพบได้ในบริเวณใด ซึ่งอาจดูได้จากรายชื่อนกที่พบ (Checklist of Birds) ในสถานที่นั้น ๆ หรือดูได้จากหนังสือคู่มือดูนกภาคสนามที่ใช้ซึ่งมีแผนที่เล็ก ๆ แสดงการแพร่กระจายของนกชนิดต่าง ๆ ในประเทศไทยไว้ด้วย จะทำให้สามารถคาดเดาได้ว่าสถานที่ที่ไปนั้นจะสามารถพบนกชนิดใดได้บ้างซึ่งจะทำให้การดูนกพิถีพิถันมากขึ้นและมีความกระตือรือร้นที่จะดูนกมากขึ้นด้วย

๔. การจัดเตรียมอุปกรณ์และเครื่องแต่งกาย

๔.๑ **อุปกรณ์ดูนก** ก่อนออกเดินทางไปยังสถานที่ดูนกจะต้องจัดเตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็นให้พร้อม ซึ่งได้แก่ กล้องส่องทางไกลแบบสองตา กล้องเทเลสโคป หนังสือคู่มือดูนกภาคสนาม สมุดบันทึก และดินสอหรือปากกา สำหรับกล้องส่องทางไกลแบบสองตาและกล้องเทเลสโคปนั้น ควรตรวจสอบสภาพให้พร้อมที่จะใช้งานได้ทันทีและต้องไม่ลืมขาค้างกล้องสำหรับใช้วางกล้องเทเลสโคปด้วย

๔.๒ อุปกรณ์อื่นที่จำเป็น อุปกรณ์ที่จำเป็นอื่น ๆ เช่น หมวก ขวดน้ำ เต็นท์ ช้อน ถ้วย จาน แปรงสีฟัน ยาสีฟัน สบู่ แชมพูสระผม ผ้าเช็ดตัว ยารักษาโรค ยาแก้แมลง (ยุงและทาก) ถ้าเดินทางในช่วงฤดูฝนควรเตรียมเสื้อกันฝน ร่มและถุงพลาสติกติดตัวไปด้วย

๔.๓ เครื่องแต่งกาย จะต้องเตรียมเสื้อผ้า หมวกและรองเท้าให้พร้อมหรืออาจมีถุงกันทากไปด้วยในบางพื้นที่ เครื่องแต่งกายจะต้องรัดกุมเพื่อป้องกันการขีดข่วนจากกิ่งไม้หรือใบไม้ สีสนของเสื้อผ้าจะต้องกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม เช่น สีเขียว น้ำตาล เทา น้ำเงิน กากิ หรือสีดำ ไม่ควรสวมใส่เสื้อผ้าหรือหมวกสีขาว แดง แสด ส้ม เหลือง หรือชมพู เพราะสีเหล่านี้ถือว่าเป็นสีเตือนภัยสำหรับนก เพราะนกมีสายตาดูดีมากสามารถมองเห็นได้ไกลและอาจบินหนีไปก่อนที่เราจะได้เห็นตัวนก

๕. การหาหนกในธรรมชาติ

๕.๑ เวลาที่เหมาะสมในการดูนก นกส่วนมากจะออกหากินตั้งแต่เช้าตรู่เพื่อเติมพลังงานให้เต็มหลังจากที่อดอาหารมาตลอดทั้งคืนก่อนจะใช้ชีวิตต่อไปในช่วงกลางวันและจะหากินอีกครั้งในช่วงบ่ายโดยเฉพาะในช่วงเย็นก่อนพลบค่ำเพื่อเก็บสะสมอาหารไว้ใช้ใน ช่วงกลางคืน ทำให้ช่วงเช้าและช่วงบ่ายเป็นช่วงที่นกมีกิจกรรมและมีการเคลื่อนไหวมากที่สุดจึงทำให้สามารถมองเห็นตัวได้ง่าย ดังนั้น ถ้าหากเราต้องการจะพบเห็นนกจำนวนมาก ๆ ก็จะต้องออกดูนกตั้งแต่เช้าตรู่เรื่อยไปจนถึงช่วงประมาณ ๑๑ โมง เนื่องจากว่าช่วงเที่ยงวันเป็นช่วงที่อากาศร้อนและนกส่วนใหญ่จะหยุดพักในร่มไม้ แล้วค่อยเริ่มออกดูนกอีกครั้งในช่วงบ่าย ประมาณบ่ายสองโมงเป็นต้นไปจนถึงพลบค่ำ

๕.๒ เป็นคนหูไวตาไว เนื่องจากนกอาศัยอยู่ในป่าและต้องทำตัวให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมให้มากที่สุดเพื่อความอยู่รอด เราจึงต้องฝึกมองหาตัวนกและฝึกแยกแยะนกออกจากใบไม้ให้ได้ ต้องหมั่นสังเกตต้นไม้ทุกต้นและส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้ไปตลอดทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวลาที่ต้นไม้ออกดอกออกผล บริเวณพุ่มไม้หรือกอหญ้าที่ขยับเขยื้อนอาจมีนกกระโดด อยู่ในนั้นก็ได้ ถ้าเราเดินดูนกบริเวณถนนที่ตัดผ่านป่าก็ต้องคอยสังเกตนกที่บินหรือทางเดินด้วย เนื่องจากนกหลายชนิด เช่น ไก่ป่า ไก่ฟ้า นกกระทา นกจาบดิน นกแก้วแล้ว นกเดินดง และนกเขน มักจะเดินหรือกระโดดหากินในบริเวณดังกล่าว

๕.๓ หยุดพักทุก ๆ ๕ นาที ในขณะที่เดินดูนกถ้าหากเราขยันส่องกล้องมองหาทั้งสองข้างทางที่เดินไปก็จะสามารถเห็นนกได้มาก แต่ถ้าหากเดินไปเรื่อย ๆ หรือตั้งหน้าตั้งตาเดินไปเพื่อให้ถึงจุดหมายปลายทางก็จะเหน็ดเหนื่อยเกินไปและพลาดโอกาสที่จะได้เห็นนกอีกหลายชนิด ในระหว่างเดินผ่านไปนั้นควรหยุดพักทุก ๆ ๕ นาที ในขณะที่หยุดพักก็ต้องยกกล้องส่องทางไกลส่องไปรอบ ๆ ตัวพร้อมทั้งฟังเสียงว่ามีเสียงอะไรบ้างซึ่งอาจจะเป็นเสียงของนกก็ได้

การหยุดอยู่กับที่แล้วมองหากรอบ ๆ ตัวอาจทำให้เห็นนกที่หาดูได้ยากก็ได้โดยเฉพาะพวกที่ชอบเดินหากินตามพื้นดินหรือในพุ่มไม้รก ๆ

๕.๔ ดูนกในบริเวณที่มีนกชุกชุม บริเวณรอยต่อของป่าจะมีพืชพรรณธรรมชาติสองหรือสามแบบมาผสมกันหรือมาเชื่อมต่อกัน (Vegetable break หรือ forest edge) มักจะเป็นบริเวณที่มีความหลากหลายของชนิดนกมากกว่าบริเวณที่มีพืชพรรณแบบเดียว ถ้าเราดูนกในบริเวณนี้จะทำให้มีโอกาสพบนกได้มากขึ้น นอกจากนี้แล้ว บริเวณรอบ ๆ ที่ทำการอุทยานแห่งชาติ บริเวณรอบ ๆ ร้านอาหาร โดยเฉพาะบริเวณหลังร้านอาหารที่มีการล้างภาชนะใส่อาหารและทิ้งเศษอาหารลงไปหรือแม้กระทั่งบริเวณหลังห้องน้ำจะเป็นบริเวณที่มีแมลงชุกชุมมาก นกหลายชนิดก็มักจะมากินแมลงเหล่านั้นเป็นอาหาร ถ้าเราดูนกบริเวณดังกล่าวจะทำให้สามารถพบนกได้มากขึ้น นอกจากนี้ บริเวณต้นไม้ที่กำลังออกดอกหรือออกลูกสุก เช่น ต้นไทร ต้นหว้า ต้นโพธิ์ หรือแม้แต่ต้นตะขบ ก็มักจะมีนกหลายชนิดมากิน เช่น นกโพระดก นกขมิ้น นกเขี้ยวคราม นกเป็ดน้ำ รวมทั้งนกปรอดด้วย

๕.๕ คลื่นนก (Bird wave) เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่นกหลายชนิดโดยเฉพาะอย่างยิ่งนกที่กินแมลงเป็นอาหารมารวมฝูงกันและบินหากินตามกันไปเพื่อหากินหนอนและแมลงที่พบระหว่างทางเป็นอาหาร คลื่นนกฝูงหนึ่ง ๆ อาจมีนกรวมกันมากกว่า ๑๐ ชนิด ถ้าหากเราพบเห็นคลื่นนกก็ถือว่าโชคดีได้เห็นนกหลายชนิดในเวลาเดียวกัน ในป่าดิบแล้งคลื่นนวมักจะประกอบด้วย นกเขี้ยวก้านทองปีกสีฟ้า นกจับแมลงจุกดำ นกจับแมลงหัวเทา นกกินแมลงออกเหลือง นกกินปลี นกกระจิว นกภูหงอนทองขาว นกแว่นตาแดง รวมทั้งนกหัวขวานจิ๋ว นกไต่ไม้และนกหัวขวานขนาดเล็กเข้ามาร่วมฝูงด้วย คลื่นนกเหล่านี้อาจมีนกแซงแซวเล็กเหลือบทำหน้าที่คอยระแวดระวังภัยให้ ส่วนคลื่นนกในป่าดิบเขามักจะพบนกมู่นกรกตาขาว นกมู่นกรกหัวน้ำตาลแดง นกคิระปีกสีฟ้า นกกระรอกทองแก้มขาว นกกินปลีคอดำ นกกินแมลงหัวสีทอง นกกินแมลงคอเทา นกกระจับภูเขานกแว่นตาขาวหลังเขียว นกเสือแมลงหน้าผากสีตาลและนกกระจิวมาหากินร่วมด้วยโดยมีนกแซงแซวหางบ่วงเล็กทำหน้าที่คอยระวังภัยให้

๖. ข้อควรปฏิบัติในการดูนก

เนื่องจากนกเป็นสัตว์ที่ตื่นตกใจง่าย มีสัญชาตญาณระวังภัยสูงและถือว่ามนุษย์เป็นศัตรู นกจึงหลีกเลี่ยงที่จะอยู่ใกล้มนุษย์ ดังนั้น เมื่อออกไปดูนกในธรรมชาติควรจะต้องปฏิบัติดังต่อไปนี้

๖.๑ เงียบ ถ้าหากเราอยากพบเห็นนกมาก ๆ และอยากเห็นนกแต่ละตัวนาน ๆ จะต้องอดทน ขยับร่างกายให้น้อยที่สุดและดูนกเหล่านั้นอย่างเงิบ ๆ หรือส่งเสียงให้น้อยที่สุด ไม่ว่าจะเป็นเสียงพูด เสียงคุย เสียงกระแอมไอ เสียงหัวเราะหรือแม้กระทั่งเสียงรองเท้าที่เหยียบกิ่งไม้หรือใบไม้แห้งเพราะจะทำให้ตกใจและบินหนีไปได้

๖.๒ แบ่งเป็นกลุ่มย่อย ในกรณีที่มีสมาชิกออกไปดูนกจำนวนมากก็ควรแบ่งเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มละไม่ควรเกิน ๕ คน แล้วแต่ละกลุ่มย่อยควรเดินแยกกันคนละเส้นทางหรืออาจจะเดินไปในเส้นทางเดียวกันก็ได้แต่ต้องทิ้งระยะให้ห่างกันพอสมควร เมื่อสมาชิกคนใดคนหนึ่งในกลุ่มบอกให้สมาชิกในกลุ่มดูนกที่ตนเองเห็น สมาชิกแต่ละคนไม่ควรแย่งกันดู แต่ควรส่องกล้องดูนกในตำแหน่งที่ตนเองยืนหรือนั่งอยู่

๖.๓ เคลื่อนไหวอย่างช้า ๆ ถ้าหากเราดูนกในตำแหน่งที่ตัวเองยืนหรือนั่งอยู่ไม่เห็นหรือไม่ชัดเจนให้ค่อย ๆ ขยับไปในตำแหน่งที่เหมาะสมอย่างช้า ๆ และจะต้องไม่เคลื่อนไหวส่วนหนึ่งของร่างกายโดยไม่จำเป็นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการยื่นแขนหรือมือออกไปชี้นกให้สมาชิกในกลุ่มดู แต่ควรบอกตำแหน่งให้ทราบว่าคุณอยู่ตรงไหนโดยวิธีอื่น วิธีที่นักดูนกนิยมใช้บอกตำแหน่งคือ การบอกเป็นนาฬิกา ตัวอย่างเช่น มีนกอยู่ที่ต้นไม้ประมาณ ๓ นาฬิกาของต้นไม้ หมายความว่า ที่ต้นไม้มีนกเกาะอยู่บริเวณกิ่งไม้ด้านขวามือนับจากกิ่งกลางของต้นไม้ต้นนั้นออกมา

๖.๔ ใช้กล้องส่องทางไกลดูนกทันทีที่เห็นตัว เมื่อเราเห็นนกด้วยตาเปล่าไม่ว่าจะอยู่ไกลเพียงใด ควรรีบยกกล้องส่องทางไกลมองดูนกตัวนั้นทันทีเพราะถ้าหากรอให้เดินเข้าไปใกล้มากกว่านั้นนกอาจบินหนีไปเสียก่อน จากนั้นถ้าหากนกยังไม่หนีก็ควรเดินเข้าไปใกล้นกให้มากขึ้นเพื่อจะได้เห็นรายละเอียดของนกได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น แต่ไม่ควรเดินเข้าไปใกล้จนเกินไป เพราะจะเป็นการรบกวนนก

๖.๕ เดินอย่างระมัดระวัง ในขณะที่เดินดูนกจะต้องระมัดระวังไม่เหยียบย่ำหรือทำลายพืชหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของพืช ถ้าหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็ควรเหยียบย่ำหรือทำลายส่วนต่าง ๆ ของพืชให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้พืชพรรณธรรมชาติต้องถูกทำลายลงอันเนื่องมาจากการเข้าไปดูนกของเรา

๖.๖ จดจำรายละเอียด เมื่อพบเห็นนกก็ควรที่จะจดรายละเอียดของนกตัวนั้น ๆ ไว้ให้ได้ เช่น รูปร่าง ลักษณะ ลวดลายและสีสันตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย รวมทั้งพฤติกรรม การเคลื่อนไหว เช่น การเดิน การกระโดด การบิน การหากินและแหล่งอาศัยที่พบได้บ่อยที่สุด การบันทึกควรใช้เวลารวดเร็วและต้องบันทึกทันทีเพื่อป้องกันการผิดพลาดหรือหลงลืม

๗. การดูนกกลางคืน

นกกลางคืนที่พบในประเทศไทยมีอยู่ ๓๐ ชนิด แบ่งเป็น นกแสก ๓ ชนิด นกเค้า ๑๗ ชนิด นกปากกบ ๔ ชนิด และนกตบยุงอีก ๖ ชนิด ส่วนใหญ่จะเป็นนกล่าเหยื่อหรือกินสัตว์เป็นอาหาร โดยจะอาศัยในป่าตั้งแต่ป่าห้วยรก ๆ ในป่าที่ราบต่ำไปจนถึงป่ายอดเขา หรือบางชนิดอาจอาศัยอยู่ตามทุ่งนา ใกล้เคียงชุมชนและในบริเวณวัด

อุปกรณ์ที่จำเป็นในการดูนกกลางคืนประกอบด้วย กล้องส่องทางไกลหรืออาจจะเป็น กล้องโทรทรรศน์ ไฟฉายที่มีกำลังไฟแรงพอสมควรและถ้าให้ดีก็ควรเป็นไฟฉายที่สามารถปรับรวมลำแสงได้ โดยอาจใช้เทคนิคเพื่อรวมนกให้น้อยลงโดยใช้กระดาษแก้วสีแดงคลุมหน้าไฟฉายไว้ทำให้แสงที่ออกมาเป็นสีแดงจะช่วยไม่ให้นกตื่นตกใจและอยู่ให้เราดูนาน ๆ

การแต่งกายเหมือนกับการดูนกกลางวันคือ ไม่แต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีฉูดฉาดหรือสีขาว และควรใส่รองเท้าหุ้มส้นหรือรองเท้าบู๊ตจะดีมากเพื่อป้องกันเท้าจากการเดินสะดุดสิ่งของที่มองไม่เห็นและป้องกันอันตรายจากสัตว์มีพิษ ควรสวมหมวกและสวมเสื้อผ้าหนา ๆ เพื่อป้องกันน้ำค้างและกันยูง

การตามหานกกลางคืน

เนื่องจากนกกลางคืนมองเห็นตัวได้ยาก ดังนั้นเมื่อเราต้องการดูนกกลางคืนก็ต้องไปในแหล่งที่คาดว่าจะมีนกพวกนี้อาศัยและหากิน เช่น

๑. แหล่งอาหารที่นกจะไปกิน เช่น ใกล้กองขยะ หลังคาโบสถ์ ทุ่งโล่ง ชายป่าหรือริมลำธาร

๒. นกกลางคืนมักจะส่งเสียงร้องประกาศอาณาเขต ซึ่งนกแต่ละชนิดจะส่งเสียงร้องที่แตกต่างกัน การรู้จักเสียงนกกลางคืนแต่ละชนิดจะช่วยให้เราพบนกได้ง่ายขึ้น

๓. จุดที่คาดว่านกจะมาเกาะ เช่น ตามยอดไม้ในที่เด่น ๆ ตอไม้ในทุ่งหญ้าหรือตามเถาวัลย์ที่ห้อยพาดระหว่างต้นไม้

๔. การเดินไปตามเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติในเวลากลางคืนและส่องไฟฉายไปตามต้นไม้ข้างทางก็มีโอกาสพบนกกลางคืนได้เช่นกัน

๕. ส่วนมากแล้วในคืนเดือนมืดจะมองเห็นนกกลางคืนได้ดีกว่าคืนเดือนสว่าง

๘. การจดบันทึก

การจดบันทึกเป็นสิ่งสำคัญต่อการดูนกมาก เพราะจะช่วยให้เราเก็บข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับนกจากการสังเกตเห็นของตัวเองเอาไว้ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการค้นคว้าทบทวน และศึกษาเพิ่มเติมต่อไป เช่น เราพบนกที่ไหน บ่อยครั้งเพียงใด รวมทั้งรายละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมของนกที่เราสังเกตเห็น ซึ่งล้าพังการจดจำแต่เพียงอย่างเดียวคงไม่อาจจำได้หมดหรืออาจคลาดเคลื่อนได้ บันทึกเหล่านั้นอาจจะถูกนำกลับมาใช้เป็นประโยชน์ในการศึกษาเพื่อพิสูจน์นกชนิดใหม่และยังอาจนำมาใช้เป็นข้อมูลในการจัดการอนุรักษ์ได้

เมื่อเราพบเห็นนกตัวใดตัวหนึ่ง เราต้องสังเกตรายละเอียดของนกให้ได้มากที่สุด แล้วบันทึกเอาไว้โดยเขียนคำบรรยายให้ชัดเจนถึงลักษณะต่าง ๆ ของตัวนก พยายามเน้นที่จุดเด่นต่าง ๆ รวมทั้งพฤติกรรมและสภาพแวดล้อมด้วย ในการจดบันทึกข้อมูลนั้นสิ่งสำคัญที่ควรปฏิบัติคือ ประการแรกต้องบันทึกความจริง ควรบันทึกสิ่งที่เห็นไม่ใช่คิดว่าเห็น อะไรที่ไม่แน่ใจก็ควรบอกว่าไม่แน่ใจเพราะอาจจะทำให้ได้ข้อมูลที่ผิดพลาดได้ ประการที่สองคือ ควรจะบันทึก

ทันที ที่ ณ สถานที่ที่พบเห็นจะช่วยให้เราบันทึกได้ครบถ้วนถูกต้อง และประการที่สามคือ จะต้องบันทึกอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ สิ่งที่จะควรจะต้องบันทึกประกอบด้วย

๑. ชื่อนกที่พบ (ในกรณีที่ทราบ)
๒. รูปร่างลักษณะและสีสันทัน
๓. พฤติกรรม
๔. เสียงร้องและเสียงร้องเพลง อาจใช้เครื่องบันทึกเสียงช่วย เพราะจะช่วยให้จดจำรายละเอียดของเสียงร้องได้ดีขึ้น
๕. แหล่งที่อยู่อาศัย
๖. เวลา วัน เดือน ปี และสถานที่ที่พบ
๗. สภาพแวดล้อมและลักษณะอากาศ

๙. การรายงานการพบนก

ถ้าหากเราพบนกที่คิดว่าเป็นนกชนิดใหม่หรือเป็นนกที่พบได้ยากก็ควรจะรายงานการพบนกชนิดนั้นไปที่สมาคมอนุรักษ์นกและธรรมชาติแห่งประเทศไทย หรือที่ www.bcst.or.th ซึ่งเป็นที่รวบรวมข้อมูลของนกชนิดต่าง ๆ ที่พบในประเทศไทย ในกรณีที่พบนกชนิดใหม่เมื่อเรารายงานไปแล้วก็就会有การตั้งกรรมการเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของรายงานนั้นอีกทีหนึ่ง ถ้าได้รับการยืนยันว่าถูกต้องก็จะลงตีพิมพ์เผยแพร่ทางวิชาการต่อไป ดังนั้นผู้รายงานจึงต้องมีการบันทึกและรายงานการพบนกอย่างถูกต้องได้มาตรฐานที่สามารถอ้างอิงทางวิทยาศาสตร์ได้ ในรายงานจะต้องประกอบด้วยข้อมูล ๒ ส่วนคือ ข้อมูลพื้นฐานและรายละเอียดของนกที่พบ

๙.๑ ข้อมูลพื้นฐาน ประกอบด้วย ชนิด อายุและเพศ (ถ้าทราบ) สถานที่ที่พบอย่างละเอียด วันเดือนปีที่พบ ข้อมูลอีกอย่างหนึ่งที่สำคัญในการรายงานคือ สภาพพื้นที่ ถิ่นที่อยู่และระดับความสูงที่ชัดเจน รวมทั้งรายละเอียดการพบเห็นเช่น ทิศนวิสัย สภาพอากาศและชนิดกล้องที่ใช้

๙.๒ รายละเอียดของนกที่พบ จะต้องบรรยายลักษณะรูปร่างและขนาดของนกโดยเปรียบเทียบกับนกชนิดที่เรารู้จักดี รวมทั้งนกชนิดอื่นที่พบเห็นอยู่ในบริเวณใกล้เคียงขณะนั้น เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการเปรียบเทียบ รูปร่างของนกนั้นจะต้องบอกถึงสัดส่วนของจะงอยปากกับหัว ลักษณะของหาง ความยาวของหางเมื่อเทียบกับความยาวปีก ลักษณะและลวดลายของขนในตำแหน่งต่าง ๆ บนตัวนกซึ่งจะแตกต่างกันไปแล้วแต่ชนิดของนก นอกจากนี้จะต้องบรรยายลักษณะและสีสันทันของส่วนที่ไม่มีขนปกคลุม เช่น บริเวณใบหน้า จะงอยปาก ขา ตาและหนังรอบตาด้วย ถ้าเป็นไปได้ก็ควรสเก็ตภาพนกที่เราพบเห็นเพื่อให้เข้าใจถึงรูปร่างลักษณะของนกได้ง่ายขึ้นหรือถ้ามีรูปถ่ายยืนยันจะดีที่สุด